

การวิเคราะห์โครงการ และเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากรสู่) ชุมชนแบบยั่งยืน

Project Analysis and Economics
(with Resources Management to)
Community Sustainability

Starting from the Demand Side is the Best to Answer "Sustainability"

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภนันตา ร่วมประเสริฐ

การวิเคราะห์โครงการ และเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากรสู่)

ชุมชนแบบยั่งยืน

Project Analysis and Economics
(with Resources Management to)
Community Sustainability

Starting from the Demand Side is the Best to Answer "Sustainability"

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภนันทา ร่มประเสริฐ

สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร์

วังบูรพา : 860-862 ถนนมหาไชย แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 0-2221-0742, 0-2221-6567 แฟกซ์ 0-2225-3300

ปิ่นเกล้า : 1/35-39 ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

โทร. 0-2434-8814-5 แฟกซ์ 0-2424-0152

การวิเคราะห์โครงการและเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากร) ชุมชนแบบยั่งยืน

(Project Analysis and Economics (with Resoures Management to) Community Sustainability)

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภนันทา ร่มประเสริฐ

ราคา 350 บาท

จัดทำเป็นฉบับ E-Book ครั้งที่ 1 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2569

หนังสือเล่มนี้สงวนสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2558

ห้ามผู้ใดพิมพ์ซ้ำ ลอกเลียน ส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ศุภนันทา ร่มประเสริฐ.

การวิเคราะห์โครงการและเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากร) ชุมชนแบบยั่งยืน (Project Analysis and Economics (with Resoures Management to) Community Sustainability).-- กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2569.

462 หน้า.

1. การบริหารโครงการ. 2. การพัฒนาชุมชน. I. ชื่อเรื่อง.

307.14

ISBN (e-book) 978-616-538-362-2

ผู้จัดพิมพ์และจัดจำหน่าย สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

บรรณาธิการบริหาร : ประสาร สันติวัฒนา บรรณาธิการ : ภูสิทธิ พลายนภฏ กองบรรณาธิการ : สนธยา ราษีทอง
อิติมา เพ็ชรศรี พิสูจน์อักษร : จิระภรณ์ คักดีแก้ว ฝ่ายศิลปกรรม : กองสุพันธ์ ขวาเปาะ ประยง อ่อนแสง
ปัญญา ผูกสินธ์ เอกพันธ์ ขวาเปาะ รูปเล่มและอาร์ตเวิร์ค : ชัยวัฒน์ แก้วภู เรียงพิมพ์ : ณศวรรณ พลสมัคร
ออกแบบปก : อีรพล ศรีสวัสดิ์ ประสานงานการผลิต : ปิยะวัลย์ พันธุ์แจ่ม กัญญา วงศ์ภาคำ อรณา คงสุวรรณ

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ขอเรียนเชิญครู-อาจารย์และบุคคลทั่วไปทุกท่านที่สนใจในงานเรียบเรียงการเขียนเอกสาร
ประกอบการสอน เอกสารคำสอน ตำรา หนังสือ รายงานการพัฒนา นวัตกรรม งานประดิษฐ์ รวมทั้งผลงานทาง
วิชาการทุกสาขา และมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบผลงานถูกต้องตามหลักวิชาการให้อีกด้วย ทั้งนี้ให้ส่งสำเนาต้นฉบับ ประวัติ
สถานที่ทำงาน เบอร์โทรศัพท์ ที่อยู่ ที่สามารถติดต่อได้สะดวกมาในนาม บรรณาธิการ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
1/35-39 ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

ในกรณีที่ท่านต้องการซื้อเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ในการสอน การฝึกอบรม และส่งเสริมการขาย เป็นต้น
กรุณาติดต่อสอบถามราคาพิเศษได้ที่ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ทุกสาขา : สาขาปิ่นเกล้า : โทร. 0-2434-8814-5;
สาขาวิบูลย์ : โทร. 0-2221-0742, 0-2221-6567

พิมพ์ที่ โอ. เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์

113/13 ซอยวัดสุวรรณคีรี ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

โทร. 0-2433-3653, 0-2434-6850-1

คำนำ

ผู้เขียนได้ทำการเขียนหนังสือชื่อ “การวิเคราะห์โครงการและเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากร) ชุมชนแบบยั่งยืน Project Analysis and Economics (with Resources Management to) Community Sustainability” นี้ ด้วยความตั้งใจส่งต่อคุณค่า และคุณประโยชน์ทางการบริการวิชาการร่วมกับการศึกษา การวิจัย และการลงพื้นที่จริงเพื่อการเข้าถึงชุมชนจนสามารถค้นพบความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน ร่วมกันกับชุมชนในการแก้ไขปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นจนนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนโดยแท้จริงโดยหลักเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นทฤษฎีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้นเศรษฐศาสตร์ยังช่วยในการกำหนดหลักการอีกหลากหลายอย่าง เพื่อความเหมาะสมของบริบทนั้น ๆ หลักการทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญที่ได้ถูกนำมาใช้คือ เศรษฐศาสตร์การพัฒนา เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์เกษตร เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมผู้บริโภค เศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยว โดยหลักการเหล่านี้ เป็นการมองในมุมของการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน โดยได้คำนึงถึงปัจจัยหรือตัวแปรแวดล้อมที่ทำให้โครงสร้างหรือสถาบันของชุมชนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง การจัดการทรัพยากรเป็นการนำหลักการทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ยังเป็นการจัดการ พัฒนา ปรับปรุง สิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดการใช้งานได้ในกิจกรรมอื่น การจัดการแยกเศษขยะ เพื่อนำสิ่งที่แยกออกมาไปเข้าสู่กระบวนการการใช้ซ้ำ (Reuse) หรือการนำกลับมาแปรรูปใหม่ (Recycle) นอกจากนี้การแยกเศษขยะ ยังสามารถนำไปขายเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม รวมทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งที่ไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว ชุมชนแบบยั่งยืนคือการที่สมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง รู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด รวมทั้งสมาชิกในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น การวิเคราะห์โครงการและเศรษฐศาสตร์ (กับการจัดการทรัพยากร) ชุมชนแบบยั่งยืนเล่มนี้จึงได้รวบรวมสามส่วนหลักๆ คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การจัดการทรัพยากร และความเป็นชุมชนแบบยั่งยืน เพื่อสร้างแนวคิดและแนวทางการพัฒนาในชุมชน และสังคม รวมทั้งส่งต่อความมุ่งหวังที่จะจุดประกายให้บุคคลทั้งหลายในทุกภาคส่วนได้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ในอันที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ขอคุณนิสิตรายวิชาวิเคราะห์โครงการภาครัฐทุกคนที่ร่วมนำความรู้ในชั้นเรียนไปสู่งานวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งในความคิดของหนังสือเล่มนี้ ความผิดพลาดบกพร่องที่อาจจะพบในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงแก้ไขในลำดับต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภนันทา ร่มประเสริฐ

สารบัญ

หน้า

คำนำ.....	(1)
สารบัญ	(3)
ส่วนที่ 1 ทฤษฎีและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์.....	1
บทที่ 1 การประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์ และทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์.....	3
1.1 การประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์	3
1.2 ประวัติความเป็นมาของการวิเคราะห์โครงการ	6
1.3 ความหมายของโครงการ แผนงาน การประเมินผลแผนและโครงการ	7
1.4 ความสัมพันธ์ เทคนิค และเครื่องมือในการวางแผน และโครงการ.....	10
1.5 เทคนิคของการประเมินผล	11
1.6 เครื่องมือในการติดตามประเมินผล.....	15
1.7 วงจรการพิจารณาโครงการ (Project-Cycle).....	18
1.8 ศาสตร์ ทฤษฎี และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์.....	23
สรุปท้ายบท.....	33
ข้อคำถาม	33
หนังสืออ้างอิง.....	34
บทที่ 2 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ วงจรและแนวคิด การวางแผนโครงการ.....	35
2.1 เกริ่นนำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ ของโครงการ (Cost – Benefit Analysis: CBA).....	35
2.2 วิวัฒนาการของแนวคิด.....	37
2.3 การวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์	39

2.4	กรอบความคิด Economic Cost Benefit Analysis (ECBA).....	39
2.5	การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของต้นทุน.....	39
2.6	ตัวอย่าง (วิธีการ think-pair-share).....	40
2.7	เครื่องมือการวัดความคุ้มค่าของโครงการทางเศรษฐศาสตร์	42
2.8	Production Function.....	44
2.9	Tax and Fees	46
2.10	Sunk Cost and Terminal Value	46
2.11	อัตราคิดลด (Discount Rate).....	47
2.12	Tradable & Non-Tradable.....	47
2.13	เครื่องมือในการปรับมูลค่า.....	47
2.14	ข้อเปรียบเทียบระหว่าง Financial CBA (FIRR) และ Economic CBA (EIRR).....	48
2.15	การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม	49
	สรุปท้ายบท.....	59
	ข้อคำถาม	59
	หนังสืออ้างอิง.....	60

บทที่ 3	ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ผลเสีย และผลประโยชน์ของโครงการกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี และแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์	61
3.1	ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ผลเสีย และผลประโยชน์ของโครงการ.....	61
3.2	ฟังก์ชันสวัสดิการสำหรับบุคคล.....	69
3.3	ความเต็มใจจ่ายและความเต็มใจในการยอมรับ.....	70
3.4	ประเด็นปัญหาหลักของการวิเคราะห์ต้นทุน – ผลประโยชน์.....	73
3.5	การวิเคราะห์ค่าตัวชี้วัดทางเศรษฐศาสตร์	74
3.6	การประเมินต้นทุนและผลประโยชน์ของโครงการ	76
3.7	วิธีคิดราคาสินค้าหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ	77
3.8	กลยุทธ์ในการลดต้นทุนการผลิตและการเพิ่มโอกาส ในการแข่งขันโดยเฉพาะตลาดทางการเกษตร.....	79

3.9	ขั้นตอนและวิธีการในการวางแผนกลยุทธ์.....	79
3.10	หัวข้อการเขียนโครงการและทำการวิเคราะห์เพื่อลงพื้นที่จริง	83
	สรุปท้ายบท.....	91
	ข้อคำถาม	91
	หนังสืออ้างอิง.....	92
ส่วนที่ 2	การจัดการทรัพยากร	93
บทที่ 4	เกริ่นนำการจัดการทรัพยากร	95
4.1	การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	101
4.2	ความหมายและขอบข่ายการวิเคราะห์.....	101
	สรุปท้ายบท.....	107
	ข้อคำถาม	107
	หนังสืออ้างอิง.....	108
บทที่ 5	การจัดการทรัพยากร.....	109
5.1	การจัดการทรัพยากรทางเศรษฐศาสตร์ตามแนวคิด และทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	109
5.2	แนวคิดพื้นฐานของการหาราคาเงาของแรงงาน	125
	สรุปท้ายบท.....	128
	ข้อคำถาม	128
	หนังสืออ้างอิง.....	129
บทที่ 6	บูรณาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	133
6.1	แนวคิดโลกสีเขียวกับงานวิจัย	133
6.2	สถานการณ์ขยะชุมชนในประเทศไทย	135
6.3	ข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ	137
6.4	การบูรณาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	139
	สรุปท้ายบท.....	158
	ข้อคำถาม	159
	หนังสืออ้างอิง.....	159

บทที่ 7 แนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์	161
7.1 เหตุผลและความจำเป็นในการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ	161
7.2 ความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจกับการวิเคราะห์ทางการเงิน	162
7.3 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ.....	163
7.4 หลักการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ.....	164
7.5 รายการประเภทกลุ่มสินค้าและบริการที่มีการซื้อขายกันระหว่างประเทศหรือในตลาดโลก (Traded Goods and Services).....	165
7.6 รายการประเภทกลุ่มสินค้าและบริการที่ไม่มีการซื้อขายกันระหว่างประเทศหรือในตลาดโลก (Non-Traded Goods and Services).....	166
7.7 ราคาตลาด (Market Price) และราคาเงา (Shadow Price)	166
7.8 การตัดสินใจกับทางเลือกของหน่วยราคา	168
7.9 การวิเคราะห์โครงการ ณ ราคาตลาดโลก.....	169
7.10 มุมมองของชุมชนโดยทั่ว ๆ ไปเมื่อเข้ากลุ่มชุมชนพิจารณา.....	171
7.11 แนวคิดที่เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐศาสตร์.....	176
7.12 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ และการประเมินมูลค่าทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม	177
7.13 มาตรฐานสินค้าประเภทปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่รับรองโดยกรมพัฒนาที่ดิน.....	179
7.14 การจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์.....	182
7.15 การประเมินต้นทุน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน	183
สรุปท้ายบท.....	185
ข้อคำถาม	185
หนังสืออ้างอิง.....	186

บทที่ 8	การคิดมูลค่าของปัจจัยการผลิต และผลผลิตของโครงการกับการนำทฤษฎีและแนวคิดการจัดการทรัพยากรมาประยุกต์ใช้	187
8.1	มูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด (Total Economic Value: TEV)	188
8.2	การประเมินค่าผลประโยชน์ (Valuing Benefits)	190
8.3	หลักการคำนวณหาดัชนีเพื่อชี้วัดผลผลิตภาพ.....	192
8.4	การคำนวณหาความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิต	194
8.5	แนวคิดของการประมาณโดยใช้เงื่อนไขดุลยภาพในการผลิต.....	194
	สรุปท้ายบท.....	196
	ข้อคำถาม	196
	หนังสืออ้างอิง.....	197
บทที่ 9	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการจัดการทรัพยากร.....	199
9.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย “ด้านการจัดการทรัพยากร”	199
9.2	ตัวอย่างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	205
9.3	ผลสำเร็จและความคุ้มค่าที่เกิดขึ้น	206
9.4	กลยุทธ์ในการลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มโอกาส ในการแข่งขันโดยเฉพาะตลาดทางการเกษตร.....	208
	สรุปท้ายบท.....	212
	ข้อคำถาม	212
	หนังสืออ้างอิง.....	213
ส่วนที่ 3	ชุมชนแบบยั่งยืน.....	215
บทที่ 10	ราคาเงาของแรงงาน	217
10.1	แนวคิดพื้นฐานของการหาราคาเงาของแรงงาน.....	217
10.2	ตลาดแรงงานในชนบท.....	218
10.3	อัตราการคิดลดสำหรับสังคม	219
10.4	การใช้ทฤษฎีและองค์ความรู้ทางการเงินมา ประยุกต์ใช้ในการคำนวณ	219
10.5	การวิเคราะห์โครงการการลงทุน (Capital Budgeting).....	221

10.6	กรณีตัวอย่างการใช้วิธีพื้นฐานในการประเมินมูลค่าทางธุรกิจ.....	222
	สรุปท้ายบท.....	223
	ข้อคำถาม.....	223
	หนังสืออ้างอิง.....	224
บทที่ 11	เกริ่นนำเรื่องชุมชนแบบยั่งยืน	225
11.1	บทสรุปการเรียนรู้สู่การบูรณาการกับ การบริการวิชาการในพื้นที่	225
11.2	เทคนิคสู่การบูรณาการกับการบริการวิชาการในพื้นที่.....	230
11.3	วิธีการดำเนินการสู่การบูรณาการกับ การบริการวิชาการในพื้นที่	233
11.4	แผนดำเนินงานการบูรณาการกับการบริการ วิชาการในพื้นที่.....	237
11.5	อภิปรายผลการเรียนรู้สู่การบูรณาการกับ การบริการวิชาการในพื้นที่	248
	สรุปท้ายบท.....	249
	ข้อคำถาม.....	249
	หนังสืออ้างอิง.....	250
บทที่ 12	การวิเคราะห์โครงการทางด้านสิ่งแวดล้อม.....	253
12.1	การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	253
12.2	ความหมายและขอบข่ายการวิเคราะห์	253
12.3	การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม (Environmental Analysis).....	254
12.4	วิธีการประเมินความสามารถของชุมชนและผลกระทบ จากสภาพแวดล้อม	256
12.5	ปัญหาการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	258
12.6	การวิเคราะห์ความเสี่ยงที่สำคัญ (Risk Analysis).....	281
	สรุปท้ายบท.....	288
	ข้อคำถาม.....	288
	หนังสืออ้างอิง.....	289

บทที่ 13	การวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ.....	291
13.1	เหตุผลและความจำเป็นในการวิเคราะห์ โครงการทางเศรษฐกิจ.....	291
13.2	ความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์โครงการ ทางเศรษฐกิจกับการวิเคราะห์ทางการเงิน.....	292
13.3	ต้นทุนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของ โครงการ (Economic Cost – Benefit).....	292
13.4	ตัวอย่างการวิเคราะห์โครงการทางเศรษฐกิจ.....	293
	สรุปท้ายบท.....	324
	ข้อคำถาม.....	325
	หนังสืออ้างอิง.....	325
บทที่ 14	หลักเกณฑ์ในการลงทุน.....	327
14.1	การวิเคราะห์โครงการผ่านการพิจารณา โดยใช้หลักเกณฑ์ในการลงทุน.....	328
14.2	วัฏจักรชีวิตของปลวกที่สัมพันธ์กับ “เห็ดโคน”.....	337
14.3	การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการทางเศรษฐศาสตร์.....	352
	สรุปท้ายบท.....	366
	ข้อคำถาม.....	366
	หนังสืออ้างอิง.....	367
บทที่ 15	เศรษฐศาสตร์กับการประยุกต์ไปสู่ชุมชนแบบยั่งยืน.....	369
15.1	เครื่องมือในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล.....	371
15.2	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	372
15.3	การศึกษาวิจัยเชิงทดลอง.....	373
15.4	กระบวนการทดลองแบบ Pre-test.....	373
15.5	กระบวนการทดลองแบบ Post-test.....	376
15.6	การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ.....	383
15.7	การวิจัยเชิงปริมาณ.....	388

15.8 ผลจากการทำชุมชนพิจารณา.....	391
สรุปท้ายบท.....	392
ข้อคำถาม.....	393
หนังสืออ้างอิง.....	393
บรรณานุกรม.....	395
ภาคผนวก	409
ภาคผนวก ก กระบวนการนำมาซึ่งชุมชน แบบยั่งยืนผ่านการบูรณาการงานวิจัย.....	409
ภาคผนวก ข ตัวอย่างแบบประเมินโครงการ (แบบสอบถาม).....	423
ดัชนี	429
Index	433
ประวัติผู้เขียน.....	435

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบที่ 1	ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 1.0	3
ภาพประกอบที่ 2	ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 2.0	4
ภาพประกอบที่ 3	ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 3.0	5
ภาพประกอบที่ 4	การประเมิน 4 ระยะเพื่อให้เกิดความครอบคลุม.....	10
ภาพประกอบที่ 5	โครงสร้างของ Stufflebeam	12
ภาพประกอบที่ 6	กระบวนการวัดความสำเร็จแบบสมดุลตามทฤษฎีของ Norton & Kaplan.....	14
ภาพประกอบที่ 7	จุดยืนของการประเมินทางเศรษฐศาสตร์	16
ภาพประกอบที่ 8	ตัวอย่างการประเมินทางเศรษฐศาสตร์	17
ภาพประกอบที่ 9	วงจรการพิจารณาโครงการ	18
ภาพประกอบที่ 10	โครงการระบบสายส่งกระแสไฟฟ้าในประเทศไทย.....	19
ภาพประกอบที่ 11	โครงการสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน	20
ภาพประกอบที่ 12	สมการการเปลี่ยนแปลงความพอใจสำหรับบุคคลที่ i	70
ภาพประกอบที่ 13	ความสัมพันธ์ระหว่าง CV และ EV.....	71
ภาพประกอบที่ 14	แสดงถึงส่วนผสมของแกน X และแกน Y ในสามทางเลือก.....	73
ภาพประกอบที่ 15	แสดงกรอบแนวคิดการศึกษาการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์	233
ภาพประกอบที่ 16	แบบร่างเครื่องทุนแรงในการพลิกกล้วยโดยนิสิตคณะเศรษฐศาสตร์ ปี 2561	236
ภาพประกอบที่ 17	ร้อยละของผู้โดยสารเฉลี่ยต่อวัน วันราชการ รวมคนลง-คนขึ้น ช่วงเปิดภาคเรียน เรียงลำดับจากมากไปน้อย.....	259
ภาพประกอบที่ 18	ร้อยละของผู้โดยสารเฉลี่ยต่อวัน วันหยุดราชการ รวมคนลง-คนขึ้น ช่วงเปิดภาคเรียนเรียงลำดับจากมากไปน้อย.....	260
ภาพประกอบที่ 19	ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำเสียคลองแสนแสบ	264
ภาพประกอบที่ 20	แสดงการสำรวจทรัพยากรภายในชุมชน	330
ภาพประกอบที่ 21	แสดงการสำรวจความคิดเห็นและทำการประเมินผล ก่อนการดำเนินโครงการ	331

ภาพประกอบที่ 22	แสดงผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมนวัตกรรมสร้างสรรค์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ โรงเรียนบ้านสบเตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่	333
ภาพประกอบที่ 23	แสดงผลการดำเนินงานทำการศึกษาและทดสอบการเพาะเห็ด ในระบบปิดที่มีการควบคุมสภาวะแวดล้อม.....	336
ภาพประกอบที่ 24	จอมปลวก หรือรังที่ปลวกใช้เพาะเลี้ยงตัวอ่อนและเกิดราเห็ดโคน	337
ภาพประกอบที่ 25	สวนเห็ด (Fungus garden) ซึ่งปลวกทหารทำหน้าที่ดูแลอย่างดี	337
ภาพประกอบที่ 26	ลักษณะของตัวปลวก	340
ภาพประกอบที่ 27	บริเวณรังเลี้ยงตัวอ่อนจะมีตัวอ่อนของปลวกเป็นจำนวนมากกินเส้นใย และตุ่มเห็ดเป็นอาหาร	342
ภาพประกอบที่ 28	การเพาะเห็ดโคนแบบตะกร้า.....	349
ภาพประกอบที่ 29	แสดงการสร้างโรงเรือนอย่างง่าย.....	349
ภาพประกอบที่ 30	แสดงภาพดอกเห็ดที่เริ่มออกดอก.....	350
ภาพประกอบที่ 31	แสดงแผนผัง Flow Chart ของโครงการ	359
ภาพประกอบที่ 32	การทำก้อน “เบญจคุณ”	374
ภาพประกอบที่ 33	การทำก้อน “เบญจคุณ”	375
ภาพประกอบที่ 34	การทำก้อน “เบญจคุณ”	375
ภาพประกอบที่ 35	การทำก้อน “เบญจคุณ”	375
ภาพประกอบที่ 36	การทำก้อน “เบญจคุณ”	376
ภาพประกอบที่ 37	ขั้นตอนการทำน้ำหมักเบญจคุณ	380

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1	ตารางการประเมินและตัวชี้วัด	9
ตารางที่ 3.1	เทคนิคและผลกระทบในแต่ละขั้นตอน.....	80
ตารางที่ 4.1	ตัวอย่างการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการ SWOT.....	105
ตารางที่ 6.1	ความเต็มใจจ่าย (WTP) และความเต็มใจจะรับ (WTA) กับการวัดสวัสดิการสังคม	145
ตารางที่ 6.2	แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะส่วนบุคคลของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ในชุมชนบ้านเนินใหม่ อ.ปากพลี จ.นครนายก	154
ตารางที่ 6.3	แสดงจำนวนกล้วยที่ใช้ในการผลิตกล้วยฉาบ.....	155
ตารางที่ 6.4	ตารางแสดงรายละเอียดการประกอบอาชีพของชุมชนตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก.....	155
ตารางที่ 6.5	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของประชากร กลุ่มตัวอย่าง ชุมชนตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก.....	156
ตารางที่ 7.1	แสดงการประยุกต์ใช้ค่า CF ปรับค่ารายการต่าง ๆ ของโครงการ จากราคาตลาด เป็นราคาเงาสำหรับกระแสทรัพยากรอย่างง่าย.....	167
ตารางที่ 7.2	ส่วนผสมของการตัดสินใจ ณ ราคาตลาดและราคาเงา.....	168
ตารางที่ 7.3	ความเต็มใจจ่าย (WTP) และความเต็มใจจะรับ (WTA) กับการวัดสวัสดิการสังคม	178
ตารางที่ 9.1	เทคนิคและผลกระทบในแต่ละขั้นตอน.....	209
ตารางที่ 11.1	แสดงแผนการดำเนินงาน	237
ตารางที่ 11.2	แสดงถึงค่าใช้จ่ายในการลงทุนของโครงการระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ แบบเรือนกระจก ขนาด 6x8.2 ม.....	238
ตารางที่ 11.3	แสดงถึงค่าใช้จ่ายในการลงทุนของโครงการระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ แบบเรือนกระจก ขนาด 6x8.2 ม. โดยใช้เครื่องพลิกกล้วยทดแทนชุดตะแกรง.....	239
ตารางที่ 11.4	แสดงค่าใช้จ่ายในการดำเนินการโครงการพลิกกล้วยของวิสาหกิจ ชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก	240
ตารางที่ 11.5	แสดงค่าใช้จ่ายในการดำเนินการโครงการเครื่องพลิกกล้วยของวิสาหกิจ ชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก	241
ตารางที่ 11.6	แสดงที่มาของรายได้.....	242
ตารางที่ 11.7	แสดงถึงผลประโยชน์สุทธิของโครงการพลิกกล้วยของวิสาหกิจ ชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก	242

ตารางที่ 11.8	แสดงถึงผลประโยชน์สุทธิของโครงการเครื่องพลิกกล้วยของวิสาหกิจชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก.....	242
ตารางที่ 11.9	แสดงการประเมินโครงการพลิกกล้วยของวิสาหกิจชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก	247
ตารางที่ 11.10	แสดงการประเมินโครงการเครื่องพลิกกล้วยของวิสาหกิจชุมชนบ้านเนินใหม่ จังหวัดนครนายก	247
ตารางที่ 12.1	ตัวอย่างการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการ SWOT	257
ตารางที่ 12.2	ตารางแสดงความก้าวหน้าของแผนงานฯ	274
ตารางที่ 12.3	บทบาท หน้าที่ และความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ	276
ตารางที่ 12.4	ประเด็นปัญหาจาก Stakeholder.....	277
ตารางที่ 12.5	ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น	280
ตารางที่ 12.6	แนวทางการปฏิบัติต่อความเสี่ยงในแต่ละเกรด.....	281
ตารางที่ 13.1	ขอบเขตของโครงการ.....	294
ตารางที่ 13.2	ต้นทุนการผลิตต่อหนึ่งสัปดาห์.....	301
ตารางที่ 13.3	รายได้จากการขายแคบหมูต่อหนึ่งสัปดาห์	301
ตารางที่ 13.4	กำไรจากการขายแคบหมูต่อหนึ่งสัปดาห์.....	301
ตารางที่ 13.5	การวางแผนการทำธุรกิจ (4P).....	302
ตารางที่ 13.6	ต้นทุนที่ใช้ในการลงทุนหากปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ตามกลยุทธ์ที่คิดข้างต้น.....	303
ตารางที่ 13.7	วงเงินการกู้เงิน.....	304
ตารางที่ 13.8	ตารางคำนวณการชำระเงินกู้.....	304
ตารางที่ 13.9	สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	305
ตารางที่ 13.10	สินทรัพย์หมุนเวียนที่ต้องใช้ต่อการผลิตหนึ่งวัน	305
ตารางที่ 13.11	ตารางเปรียบเทียบกำไรและต้นทุนต่อถุงของการผลิตแคบหมูแบบเดิม และแบบใหม่	306
ตารางที่ 13.12	SWOT Analysis ของโครงการ	308
ตารางที่ 13.13	วิสัยทัศน์และกลยุทธ์หลักของร้านแคบหมูแม่ปอง	308
ตารางที่ 13.14	การดำเนินการเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายตามการกำหนดกลยุทธ์	309
ตารางที่ 13.15	ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ	310
ตารางที่ 13.16	ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ	310
ตารางที่ 13.17	ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการและยุทธศาสตร์.....	311
ตารางที่ 13.18	บทบาท หน้าที่ และความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ.....	313
ตารางที่ 13.19	ประเด็นปัญหาจาก Stakeholder.....	314
ตารางที่ 13.20	ประมาณการกระแสเงินสด.....	315

ตารางที่ 13.21	ประโยชน์ทางสังคมของโครงการ	317
ตารางที่ 13.22	ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น.....	318
ตารางที่ 13.23	กรอบแนวคิดการระบุความเสี่ยงที่สำคัญ	320
ตารางที่ 13.24	การระบุความเสี่ยงตามกระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์.....	321
ตารางที่ 13.25	ความเป็นไปได้และความรุนแรงของความเสี่ยง.....	321
ตารางที่ 13.26	แนวทางในการปฏิบัติต่อความเสี่ยงในแต่ละเกรด	322
ตารางที่ 13.27	แนวทางในการปฏิบัติต่อความเสี่ยงในแต่ละเกรด	322
ตารางที่ 14.1	จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุ จำแนกตามกลุ่มอายุ (อายุ 60-69 ปี, 70-79 ปี และเขตที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2583).....	328
ตารางที่ 14.2	แสดงงบประมาณโครงการเพาะเห็ด ศูนย์วิทย์พัฒนา มสธ. อุดรธานีร่วมกับชมรมนักศึกษา มสธ.	334
ตารางที่ 14.3	แสดงงบประมาณการศึกษาและทดสอบการเพาะเห็ดในระบบปิด.....	336
ตารางที่ 14.4	แสดงการใช้เทคนิค Balanced Score Card ผ่านขั้นตอนการทำ SWOT Analysis.....	351
ตารางที่ 14.5	แสดงค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งที่ 1 กรณีที่ 1.....	353
ตารางที่ 14.6	แสดงค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งต่อไป กรณีที่ 1.....	354
ตารางที่ 14.7	แสดงค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งที่ 1 กรณีที่ 2.....	356
ตารางที่ 14.8	แสดงค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งต่อไป กรณีที่ 2.....	357
ตารางที่ 14.9	แสดงขอบเขตของโครงการ.....	358
ตารางที่ 14.10	แสดงการประเมินกระแสเงินสดของโครงการ กรณีที่ 1.....	359
ตารางที่ 14.11	แสดงการประเมินกระแสเงินสดของโครงการ กรณีที่ 2.....	359
ตารางที่ 14.12	แสดงประโยชน์ทางสังคมของโครงการ	360
ตารางที่ 14.13	กรอบแนวคิดการระบุความเสี่ยงที่สำคัญ.....	361
ตารางที่ 14.14	การระบุความเสี่ยงตามกระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์	362
ตารางที่ 14.15	แนวทางในการปฏิบัติต่อความเสี่ยงในแต่ละเกรด.....	362
ตารางที่ 15.1	แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะส่วนบุคคลของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ในชุมชนบ้านเนินใหม่ อ.ปากพลี จ.นครนายก.....	384
ตารางที่ 15.2	แสดงจำนวนกล้วยที่ใช้ในการผลิตกล้วยฉาบ	385
ตารางที่ 15.3	ตารางแสดงรายละเอียดการประกอบอาชีพของชุมชนตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก.....	385
ตารางที่ 15.4	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของประชากร กลุ่มตัวอย่าง ชุมชนตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก	386

ส่วนที่ ๑

ทฤษฎีและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์

บทที่ 1

การประเมินโครงการตามแนวทาง เศรษฐศาสตร์และทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์

1.1 การประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์

ช่วงเวลาผ่านมานานนับหลายสิบปี เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างบนพื้นโลกใบนี้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นยุคสมัยจนถึงปัจจุบันที่เรียกกันว่า “ยุคไทยแลนด์ 4.0” ตั้งแต่ยุคแรก ๆ ได้แก่

ยุคไทยแลนด์ 1.0 คือ ยุคที่นึกถึงปากท้องเป็นหลัก ประชาชนในยุคนี้มุ่งเน้นการทำมาหากินโดยใช้วิถีเกษตรกรรมเป็นตัวนำผ่านทางการเพาะปลูกการเลี้ยงสัตว์ และนำส่วนต่างจากการบริโภคภายในครัวเรือนขายต่อเพื่อนำมาซึ่งรายได้ของครอบครัวในลำดับต่อมา

ภาพประกอบที่ 1 ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 1.0
(จาก กระทรวงพาณิชย์, 2560)

ยุคไทยแลนด์ 2.0 คือ ช่วงเวลาที่คนไทยเริ่มออกจากบ้านสวนไร่นาของตนเข้าสู่การทำงานในโรงงาน นำแรงงานของตนเข้ามาขายแต่ยังคงขายได้ในราคาไม่มาก ขณะเดียวกันโรงงานในยุคเริ่มต้นนี้ นำอุปกรณ์เข้ามาประกอบเป็นส่วนหนึ่งของสายการผลิตทำให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นมากขึ้น สายการผลิตในยุคนี้เป็นสายการผลิตจำพวกอุตสาหกรรมเบา อันได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องเขียน เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 2 ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 2.0
(จาก กระทรวงพาณิชย์, 2560)

ยุคไทยแลนด์ 3.0 คือ ยุคที่ประเทศไทยเริ่มมุ่งมั่นในการส่งผลผลิตเข้าสู่ตลาดโลก ประกอบกับมีการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาช่วยในสายการผลิต จึงยกระดับจากอุตสาหกรรมเบาในยุค 2.0 แปรเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมหนักในยุคนี้ สินค้าส่งออกที่สำคัญสำหรับยุคนี้ได้แก่ เหล็กกล้า และปูนซีเมนต์ เป็นต้น

โดยรายได้ของทั้ง 3 ยุคดังกล่าวข้างต้นนี้นั้นยังคงเป็นรายได้ที่เรียกกันว่า “รายได้ระดับปานกลาง” ซึ่งต้องพิจารณานำมาเป็นเป้าหมายต่อในยุคที่ 4 เพื่อนำประเทศให้พัฒนาโดยเฉพาะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ต้องปรับให้เข้าสู่รายได้ที่สูงขึ้น รัฐบาลของประเทศไทยได้วางเป้าหมายของการนำพา

ประเทศให้พ้นจากกับดักรายได้ระดับปานกลางให้เกิดขึ้นภายในไม่เกิน 7 ปีนับจากปี 2560 โดยการวางแผนอนาคตระยะยาวนี้ทำให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศไทยคล้ายๆ กับประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อินเดีย และเกาหลีใต้ เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 3 ภาพประเทศไทยยุคไทยแลนด์ 3.0
(จาก กระทรวงพาณิชย์, 2560)

ยุคไทยแลนด์ 4.0 คือ ยุคเศรษฐกิจใหม่ เป็นยุคที่ใช้คำว่า “นวัตกรรม” เข้ามาเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนผ่านทางเทคโนโลยีร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ มุ่งไปสู่การเน้นในภาคของการบริการมากยิ่งขึ้น เช่น เกษตรกรต้องเปลี่ยนจากผู้ตามเป็นผู้นำคือต้องผันตนเองไปสู่การเป็นผู้ประกอบการให้ได้เพื่อสร้างมูลค่าให้สูงขึ้น ร่วมกับการสร้างทักษะด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญของแรงงานเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมเกิดเป็นการพัฒนาวิทยาการ การวิจัยและการพัฒนา ความสำเร็จดังกล่าวนี้จะเป็นจริงได้ต้องมีการประสานพลังที่เรียกว่า “พลังประชารัฐ” ผนวกกันในทุกภาคส่วนประกอบด้วย ภาคเอกชน ภาคการเงิน ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษาผนึกกำลังผ่านทางบันทึกความร่วมมือ นำพาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (สุวิทย์, 2559)

1.2 ประวัติความเป็นมาของการวิเคราะห์โครงการ

Prest and Turvey (1965) กล่าวว่า การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของโครงการได้เริ่มมีขึ้นในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 เพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารงานของรัฐบาลกลางสหรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงกิจการพาณิชย์นาวี นำมาสู่การพัฒนาเทคนิคการตีค่าต้นทุนและผลตอบแทนที่มีตัวตนหรือที่สามารถคิดคำนวณเป็นตัวเงิน (tangible costs and benefits) ของโครงการ

ในปัจจุบัน การวิเคราะห์โครงการลงทุนมิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะโครงการลงทุนของรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจเท่านั้น หากแต่ได้แพร่หลายไปสู่โครงการการลงทุนของภาคเอกชนด้วย เนื่องจากการลงทุนของเอกชนก็ต้องใช้ทุนและทรัพยากรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ดังนั้นก่อนที่จะตัดสินใจลงทุนในกิจการใด ๆ จึงต้องมีการวิเคราะห์โครงการเสียก่อน

ในอดีตการทำงานของหน่วยงานภาครัฐเน้นการปฏิบัติงานภายใต้กฎระเบียบหลากหลาย ๆ เรื่อง บางครั้งไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้เกิดการปฏิรูปการบริหารงานใหม่โดยใช้การบริหารงานจากภาคธุรกิจมาปรับใช้จนทำให้เกิดผลสำเร็จ โดยผสมผสานความรู้ผ่านทางทฤษฎีการจัดการโดยปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการของภาครัฐที่เริ่มพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ (Considering on Effectiveness) ผ่านทางการใช้เทคนิค Balanced Score Card ที่ปรับกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติงานขององค์กรได้อย่างดี การวิเคราะห์โดยการใช้เทคนิคดังกล่าวเริ่มจาก

ขั้นที่ 1

การวิเคราะห์สถานการณ์ในปัจจุบันผ่านการตั้งคำถาม และหาคำตอบโดยการระดมสมอง เพื่อให้เห็นภาพของสถานะและผลกระทบปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีต่อองค์กรที่หลายคนใช้ SWOT Analysis ที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weaknesses) การวิเคราะห์โอกาส (Opportunities) และการวิเคราะห์ภัยคุกคาม (Threats) วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อเข้าสู่กระบวนการสุดท้ายที่เรียกว่า “การพิจารณาเพื่อนำไปสู่ความสมดุล”

ขั้นที่ 2

วิเคราะห์สถานการณ์ในอนาคตอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไปในการวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อกำหนดพันธกิจ วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ขององค์กรผ่านการตั้งคำถามว่าจะทำการวัดผลการดำเนินการอย่างไรให้เกิดสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานออกมาได้ในรูปธรรม

ขั้นที่ 3

วางแผนการดำเนินการเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายตามการกำหนดกลยุทธ์และการจัดสรรทรัพยากรอย่างถูกต้อง

ขั้นที่ 4

รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการบริหารงานและการติดตามผลการดำเนินงานในแต่ละช่วง ประกอบด้วย ช่วงก่อนลงปฏิบัติ ช่วงระหว่างปฏิบัติ และช่วงหลังการปฏิบัติเสร็จสิ้น ผ่านวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อันได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์องค์กร ระดมความคิดเพื่อหาทิศทางขององค์กร การใช้ Balanced Score Card เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ขององค์กร รวมทั้งตรวจสอบความก้าวหน้าและผลกระทบขององค์กร

นอกจากนี้ การวิเคราะห์โครงการมีความจำเป็นที่ต้องนำมาพิจารณาในรูปแบบของการวิเคราะห์ผลเสีย ผลประโยชน์ของโครงการ จึงถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยตัดสินใจว่า “โครงการที่กำลังพิจารณานั้น เหมาะสมที่จะลงทุนหรือไม่” โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่อยู่ “ภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรอย่างจำกัด แต่ก็จำเป็นต้องเลือกทำโครงการใดโครงการหนึ่งอย่างเลี่ยงไม่ได้”

1.3 ความหมายของโครงการ แผนงาน การประเมินผลแผนและโครงการ

จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้น สามารถแยกการวิเคราะห์สถานการณ์ผ่านตัวแปรดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อองค์กร เช่น ความปลอดภัย การวิเคราะห์ความต้องการผ่านระบบประกันคุณภาพ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานขององค์กรแบบครบวงจรเน้นการเผยแพร่ความรู้
2. ข่าวสารข้อมูลที่มีความรวดเร็วและลดการกีดกันทางการค้าเน้นที่ประสิทธิภาพ
3. การพัฒนาสินค้าเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ ปัญหาต่าง ๆ เน้นที่ความต้องการของชุมชน โดยนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในอนาคต
4. การใช้กฎหมายสร้างความโปร่งใสในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานเน้นการเพิ่มความรู้และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันต่าง ๆ

การประเมินผลแผนและโครงการ นับว่าเป็นการเน้นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องของแผนและโครงการ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการที่วางไว้ ซึ่งนับเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญเพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขแผนและโครงการนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมินผลแผนและโครงการในลำดับต่อไป

ความจำเป็นที่ต้องมีการประเมินผลแผนและโครงการนั้น ควรเริ่มต้นจากการเข้าใจคำว่าโครงการ (Project) แผน (Plan) และแผนงาน (Program) เป็นลำดับแรก เพราะคำเหล่านี้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันแทบจะแยกออกจากกันยาก หากไม่พิจารณาอย่างรอบคอบในรายละเอียดพื้นฐาน คำว่า “โครงการ (Project)” ถือเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า “แผน (Plan)” หรือแผนงาน (Program) ซึ่งมีความหมายว่า รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคำว่า “โครงการในฐานะเป็นหน่วยของการลงทุนนั้น” เพิ่งจะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มสิ้นสุดลง ดังนั้น โครงการก็อาจจะใช้เพื่อความหมายที่เน้นไปถึงกลุ่มของชุดในการทำกิจกรรมเพื่อการลงทุนโดยได้มีการไตร่ตรองไว้เป็นอย่างดีแล้วว่าจะสามารถช่วยแก้ปัญหา และอุปสรรค หรือแม้กระทั่งการทำให้เกิดการบรรลุในวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตามที่ต้องการ

จากการสรุปรวมดังกล่าวข้างต้น จึงเกิดเป็นความจำเป็นในการทำการประเมินผลแผนและโครงการ ทุกครั้งเพื่อ

1. ช่วยพิจารณาว่าแผนและโครงการนั้น ๆ สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมายหรือความต้องการขององค์กรรวมถึงสังคมได้หรือไม่อย่างไร

2. นำไปสู่การใช้ทรัพยากรทุกอย่างที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของ ตัวเงิน บุคคล วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดสรรให้เหมาะสมอย่างไร

3. มองหาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากแผนและโครงการนั้น ๆ อันอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสังคม จึงควรหาว่ามีแนวทางใดบ้างใช้ในการป้องกัน

4. พิจารณาคัดเลือกแผนและโครงการที่เหมาะสมที่สุดในกรณีที่มีข้อเสนอหลายแผนและหลายโครงการ หากแต่ต้องพิจารณาเลือกให้สนองกับวัตถุประสงค์เดียวกันที่สุดที่จะเป็นไปได้

เมื่อประเมินหาความจำเป็นของการได้มาซึ่งโครงการใด ๆ ก็ตามแล้วลำดับต่อมาคือการพิจารณาถึงประโยชน์ของการทำการประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เพราะจะช่วย

1. ทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจน นอกจากนี้ยังสามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล

2. ทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องของ “ความจำเป็นในการทำการประเมินผลแผนและโครงการ” ในข้อที่ 2 เช่นกัน

3. ทำให้แผนงานและ/หรือโครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์และดำเนินงานต่อไปได้

4. ทำให้หาหนทางในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของแผนและ/หรือโครงการทำอาจมีข้อที่ทำให้เกิดความเสียหายลดน้อยลงไป

5. ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยควบคุมในเรื่องของคุณภาพของงาน เช่น ปัจจัยต่าง ๆ ข้อมูลในการนำเข้า กระบวนการและผลงาน เป็นต้น

6. ทำให้มีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน เพราะว่าการประเมินโครงการนั้นนับว่าเป็นการศึกษา วิเคราะห์ เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุง แก้ไข รวมถึงการเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในลำดับต่อไป

7. ทำให้เกิดการตัดสินใจในการบริหารโครงการที่เหมาะสม

สรุปแล้วหากตระหนักถึงการวางแผนและการประเมินโครงการ ควรมีองค์ประกอบของแผนติดตามและประเมินผลโครงการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผล
2. บุคคล/หน่วยงานรับผิดชอบ
3. กรอบแนวคิดในการประเมิน
4. ตัวชี้วัดที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล
5. เกณฑ์การตัดสินใจ/เป้าหมาย
6. บุคคล/หน่วยงานที่รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล
7. ช่วงระยะเวลาติดตามประเมินผล

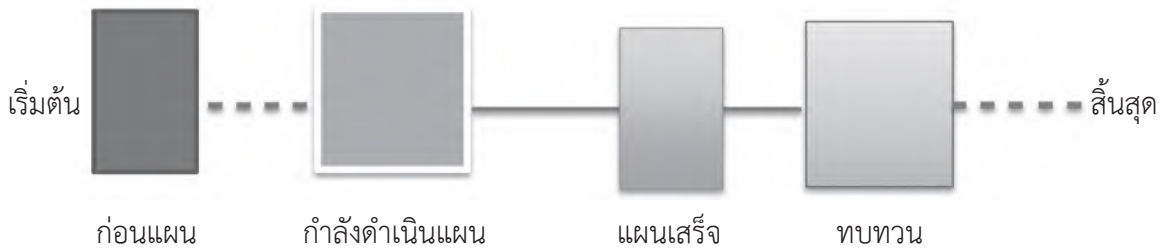
โดยอาจทำการกำหนดกรอบการประเมินและตัวชี้วัดเพื่ออำนวยความสะดวกในการบันทึกผ่านรูปแบบของตารางดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ตารางการประเมินและตัวชี้วัด (จาก slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

การกำหนดกรอบการประเมินและตัวชี้วัด						
ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การตัดสิน/ เป้าหมาย	วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูล	กำหนดเวลา/ ความถี่	แหล่งข้อมูล	ผู้รับผิดชอบ

1.4 ความสัมพันธ์ เทคนิค และเครื่องมือในการวางแผนและโครงการ

ความสัมพันธ์ของขั้นตอนในการประเมินตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการนั้นสามารถดูได้จากภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 การประเมิน 4 ระยะเพื่อให้เกิดความครอบคลุม
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

การประเมิน 4 ระยะเพื่อให้เกิดความครอบคลุมนั้น มีหลักปฏิบัติในแต่ละระยะดังนี้

1. การประเมินก่อนมีแผนและโครงการ เป็นขั้นตอนแรกเพื่อพิจารณาว่าแผนและโครงการนั้น ๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้หรือไม่อย่างไร
2. การประเมินระหว่างกำลังดำเนินแผนและโครงการ เป็นขั้นตอนที่สองเพื่อใช้ในการติดตามถึงความก้าวหน้าของแผนและโครงการ ขณะเดียวกันก็มีขั้นตอนของการตรวจสอบแผนและโครงการดำเนินไปพร้อม ๆ กัน
3. การประเมินเมื่อแผนเสร็จหรือโครงการเสร็จ เป็นขั้นตอนที่สามเพื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่อย่างไร
4. การทบทวนแผน ถือเป็นขั้นตอนสุดท้าย ใช้ในการรวมสรุป แนวคิด และแนวทางปฏิบัติว่าจากขั้นแรกจนถึงขั้นสิ้นสุดนั้นได้ผลลัพธ์ออกมาเช่นไร มีข้อสังเกตที่ต้องใช้ในการพิจารณากลับไปปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

1.5 เทคนิคของการประเมินผล

ในปัจจุบันมีเทคนิคที่นำมาใช้หลัก ๆ ประกอบด้วย CIPP-I Model (Context Input Process Product - Impact Model) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองของ Stufflebeam ถือว่าเป็นโมเดลที่ได้รับการนำไปปฏิบัติมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง เพราะมุ่งสื่อถึงการแยกแยะในบทบาทของการปฏิบัติงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกลุ่มประเมินกับกลุ่มบริหาร โดย Stufflebeam ชี้แจงว่า กลุ่มประเมินควรทำหน้าที่ในการกำหนดเตรียมและนำเข้าที่ประชุมในรูปของการนำเทคโนโลยีมาประกอบการนำเสนอให้กับกลุ่มบริหาร หลังจากนั้นกลุ่มบริหารจึงนำผลการประเมิน ที่ได้ไปใช้ประกอบในการตัดสินใจเพื่อปฏิบัติในลำดับถัดไป เพื่อเลี่ยงการเบี่ยงเบนในการดำเนินการประเมิน อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจใด ๆ ที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการของ Stufflebeam นั้นควรต้องเป็นไปเพื่อการประเมินในรูปแบบดังต่อไปนี้

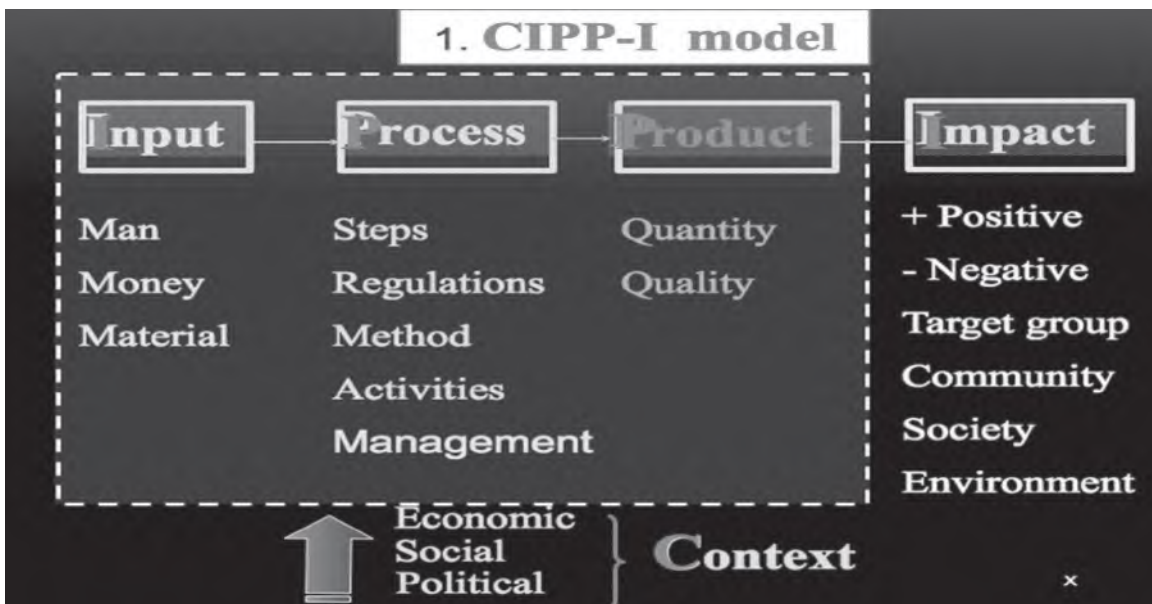
1. Planning Decisions เป็นการตัดสินใจจากข้อมูลที่รวบรวมมาเพื่อใช้ในการสร้างวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง
2. Structuring Decisions เป็นการตัดสินใจจากปัจจัยนำเข้า เพื่อใช้ในการสร้างแผนงานรวมทั้งขั้นตอนตามลำดับของการลงมือปฏิบัติงานในโครงการ
3. Implementation Decisions เป็นการตัดสินใจจากช่วงของการดำเนินการ พิจารณาจากกระบวนการเพื่อใช้ในการพิจารณาหาหนทางควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนให้ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด
4. Recycling Decisions เป็นการตัดสินใจจากการเกิดขึ้นของผลหลังจากการดำเนินโครงการ เพื่อนำมาพิจารณาการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายของการยกเลิก หรือทำการขยายโครงการในลำดับต่อไปในอนาคต สามารถดูได้จากภาพประกอบที่ 4

อักษรย่อแต่ละตัวแสดงถึงลักษณะหรือรูปลักษณะของการประเมินดังนี้

1. Context Evaluation (C) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมก่อนลงมือปฏิบัติการในโครงการต่าง ๆ เพื่อให้หาได้มาซึ่งหลักการและเหตุผล รวมทั้งความจำเป็นที่ต้องมีโครงการ นอกจากนี้ยังเป็นการมองหาลู่ทางประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของโครงการ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น โครงการขึ้นรถเมล์ฟรี จำเป็นต้องประเมินถึงรายได้เฉลี่ยขั้นต่ำที่ประชาชนโดยทั่วไปได้รับ ราคาสินค้าที่จำเป็นที่ประชาชนทั่วไปต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนจำนวนเด็กวัยเข้าเรียนที่ต้องเดินทางไปโรงเรียนโดยสารประจำทาง
2. Input Evaluation (I) เป็นการประเมินลักษณะของปัจจัยนำเข้าเพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ และเหมาะสมเพื่อการปฏิบัติการของโครงการ ซึ่งสามารถพิจารณาจากงบประมาณ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เครื่องมือที่ใช้เพื่อการปฏิบัติงาน เวลา รวมถึงเทคโนโลยี เป็นต้น

3. Process Evaluation (P) เป็นการหาข้อสังเกตของการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับใช้เป็นหลักฐานในการนำมาปรับปรุง พัฒนา หรือแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเป็นกระบวนการเพื่อการตรวจสอบในเรื่องของตารางกิจกรรม เวลา ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่รอบข้าง ผ่านการจดบันทึกเป็นขั้นตอน โดยหากพิจารณาดูให้ลึกจะพบว่าขั้นตอนนี้นับว่าเป็นประโยชน์ที่สุดในการหาข้อสังเกตแบบที่ทราบกันทั่วไปว่า SWAT ANALYSIS ที่เน้นการหาจุดแข็ง จุดอ่อน ของแผนและ/หรือโครงการ

4. Product Evaluation (P) เป็นการประเมินผลผลิต เพื่อสร้างบรรทัดฐานร่วมกันในการพิจารณาถึงข้อสังเกต เช่น การยกเลิก การปรับแก้ ในโครงการ แต่จะไม่ใส่ใจเรื่องของผลกระทบหรือผลลัพธ์ของโครงการแต่อย่างใด

ภาพประกอบที่ 5 โครงสร้างของ Stufflebeam
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

2. Balanced Scorecard เป็นดัชนีวัดความสำเร็จแบบสมดุล ซึ่งใช้ชี้วัดถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานที่กำหนดขึ้น โดยที่สามารถตอบสนองถึงความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรได้สมบูรณ์ในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อความอยู่รอดและการเติบโตขององค์กร นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นการวิเคราะห์ในแนวทางใหม่ที่ใช้แผนกลยุทธ์ระยะยาวร่วมกับแผนกิจกรรมระยะสั้นผ่านกรอบการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management System)

บุคคลที่นำเทคนิค Balanced Scorecard (BSC) มาใช้เป็นครั้งแรก คือ Robert S. Kaplan (Harvard Business School) และ Devid P. Norton (Nolan, Norton and Company) ในปี ค.ศ. 1992 โดยนำมาใช้เพื่อการวัดในการสัมฤทธิ์ผลทางการเงินขององค์กรภาคธุรกิจ หากพิจารณาในคำว่า “Balanced” ทางการวิเคราะห์โครงการ จะเล็งไปที่ความสมดุลของ 2 ตัวแปร นั่นคือ กลยุทธ์ และการวัด

ดัชนี Balanced Scorecard นี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ๆ ตามลักษณะการผสมผสานของ Performance Indicators อันประกอบด้วย

1. ด้านพันธกิจ/การเงิน

- 1.1 ความสามารถในการทำกำไร
- 1.2 การเติบโต (ยอดขาย)
- 1.3 ผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น (มูลค่าหุ้น และเงินปันผล)

2. ด้านกลุ่มเป้าหมาย

- 2.1 การตอบสนอง (ความรวดเร็วและความถูกต้อง)
- 2.2 การให้บริการ (คุณภาพของการบริการ)
- 2.3 ราคา (ความคุ้มค่าในการใช้บริการ)

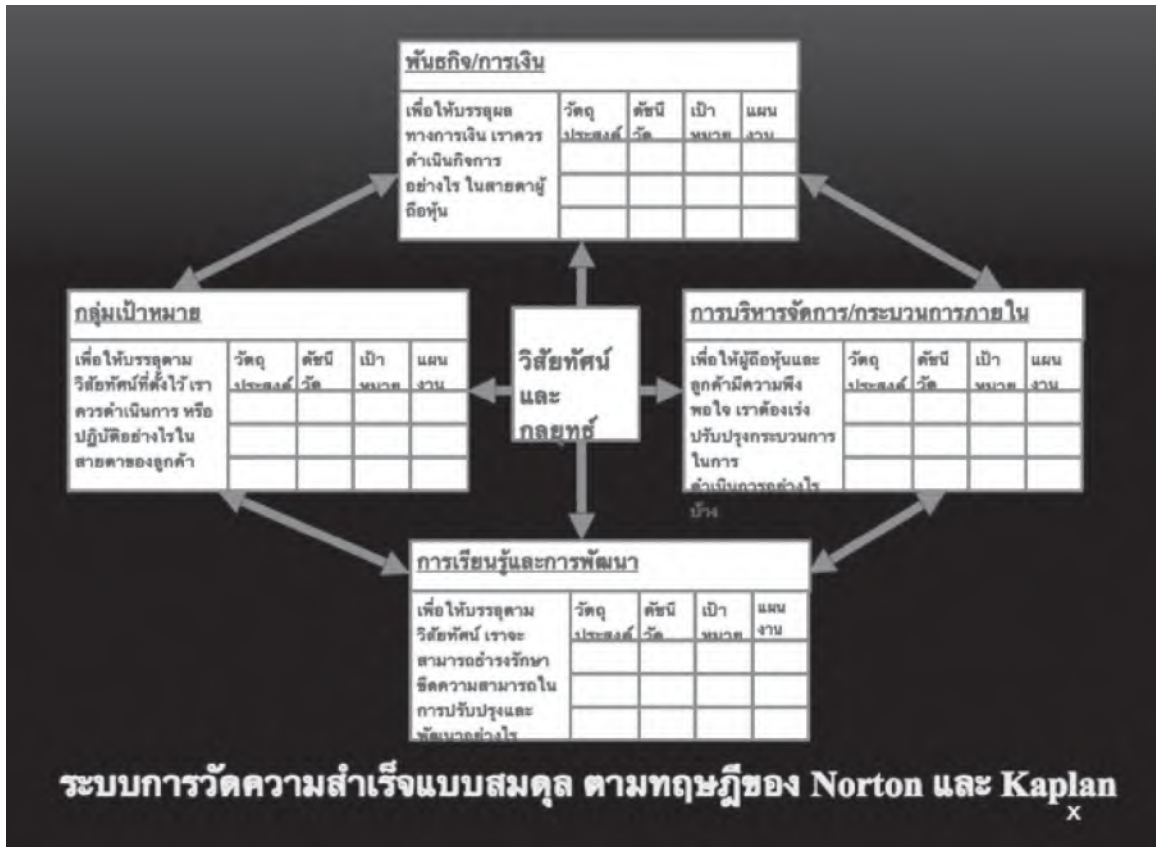
3. ด้านการบริหารจัดการ/กระบวนการภายใน

- 3.1 เวลาในกระบวนการ (การใช้เวลาในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม)
- 3.2 คุณภาพในกระบวนการ (คุณภาพของงานในแต่ละขั้นตอนการดำเนินการ)
- 3.3 ผลผลิตในกระบวนการ (ทักษะ แรงจูงใจ ผลผลิตต่อคน)

4. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา

- 4.1 การค้นคว้า ทดลอง การผลิต และบริการชนิดใหม่
- 4.2 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 4.3 การศึกษาหาวิธีปรับปรุงระบบงาน
- 4.4 การรักษาทุนทางปัญญา (การใช้ทักษะการมีส่วนร่วมของบุคลากร การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคลากร)

ดังแสดงในภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 6 กระบวนการวัดความสำเร็จแบบสมดุลตามทฤษฎีของ Norton & Kaplan (จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

3. KPI จาก Log-Frame นำหลักการจากการวางแผนโครงการแบบ Project Design Matrix (PDM) มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดตัวชี้วัดในระดับต่าง ๆ ของโครงการ โดยพิจารณาความสำเร็จของโครงการเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. Level 1: Inputs พิจารณาจากความสำเร็จของทรัพยากร
2. Level 2: Outputs พิจารณาจากความสำเร็จของผลผลิตของโครงการ
3. Level 3: Project Purpose พิจารณาจากความสำเร็จของวัตถุประสงค์ของโครงการ
4. Level 4: Overall Goal พิจารณาจากความสำเร็จของวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือความสำเร็จระดับเหนือกว่าโครงการ

4. การประเมินผลในระบบเปิด (Opening System Evaluation) เป็นการพิจารณา 2 ส่วนประกอบหลัก นั่นคือ

1. หลักการพื้นฐาน (Basic Principle) เน้น
 - 1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 1.2 ความชัดเจนและความโปร่งใส
 - 1.3 ระบบข้อมูลที่ถูกต้อง
 - 1.4 การตรวจสอบสาธารณะ
 - 1.5 ความถูกต้องและความเป็นกลาง
 - 1.6 ปราศจากอคติและการเลือกปฏิบัติ
2. ผลลัพธ์สุดท้าย (Ultimate Outcomes) เน้น
 - 2.1 ผลประโยชน์สาธารณะ
 - 2.2 การตอบสนองความพึงพอใจ
 - 2.3 คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
 - 2.4 สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นธรรม
 - 2.5 การปรับปรุงพัฒนาการบริหารภาครัฐ และการเสริมสร้างนวัตกรรม
 - 2.6 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวัฒนธรรมสู่การบริหารจัดการที่ดี

1.6 เครื่องมือในการติดตามประเมินผล

มีความหลากหลายของการนำเครื่องมือมาใช้ในการประเมินผล ซึ่งที่คุ้นกันโดยทั่วไป ได้แก่

วิธีการใช้ผ่านฐานข้อมูลที่เรียกว่า “ข้อมูลปฐมภูมิ” โดยมีเครื่องมือ เช่น การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การเก็บตัวอย่างทางกายภาพ ชีวภาพ หรือแม้แต่การทดสอบโดยการเข้าไปมีส่วนร่วม

วิธีการใช้ผ่านฐานข้อมูลที่เรียกว่า “ข้อมูลทุติยภูมิ” โดยมีเครื่องมือ เช่น รายงานผลโครงการ รายงานการประชุม สถิติ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งผลจากการประเมินโดยหน่วยงานอื่น ๆ

ไม่ว่าจะใช้รูปแบบของเครื่องมือแบบใดก็ตาม ผู้ประเมินควรต้องพิจารณาด้วยการประเมินผลที่ดีนั้นเป็นอย่างไร ศิริชัย กาญจนวาสี (2537) ให้ข้อสังเกตว่า การตั้งคำถามหรือวัตถุประสงค์นั้นควรเป็นไปตามความต้องการ หรือความจำเป็นที่แท้จริง โดยอาจมีการสนองตอบร่วมกับความต้องการการใช้ข้อมูลด้านสารสนเทศประกอบด้วย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงวิธีการประเมิน การประเมินต้องสนองตอบหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และ/หรือเป้าหมายของการประเมินร่วมกับสภาพการณ์ และลักษณะของแผน

และโครงการไปพร้อมกัน โดยผลของการประเมินสามารถนำไปใช้ได้โดยไม่มีอคติซ่อนเร้นและมีความน่าเชื่อถือ

หากนำการประเมินโครงการของภาครัฐมาผนวกกับศาสตร์ของเศรษฐศาสตร์ในเรื่องการใช้ทรัพยากรจะพบว่า การใช้ทรัพยากรโดยส่วนมากไม่มีการผ่านกลไกของตลาด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการใช้การประเมินโครงการเข้าร่วม โดยพิจารณาจาก

Technical Aspects

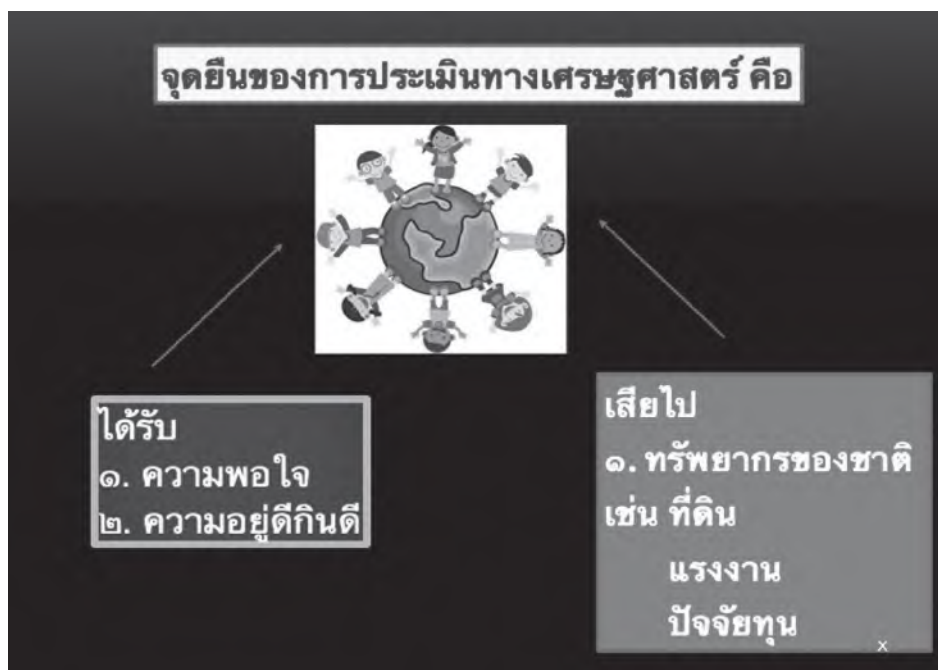
Financial Aspects or Financial Analysis

Social and Political Aspects

Economic Aspects

Managerial Aspects

แต่ในที่นี้จะเป็นการเน้นการประเมินทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งพิจารณาว่าโครงการที่น่าสนใจนั้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องตกกับสังคมหรือประชาชนส่วนมาก และต้องคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ใช้ไป ฉะนั้นจุดยืนของการประเมินทางเศรษฐศาสตร์ คือ การได้รับและการเสียไปดังแสดงในภาพประกอบที่ 7

ภาพประกอบที่ 7 จุดยืนของการประเมินทางเศรษฐศาสตร์
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

แม้ว่าผลกำไรทางสังคมจะไม่ใช้ตัวเงิน แต่การประเมินทางเศรษฐศาสตร์ก็ยังคงมีความจำเป็น ต้องอาศัยหน่วยของเงินเป็นหน่วยนับเพื่อทำการเปรียบเทียบทรัพยากรที่เสียไปกับความพึงพอใจที่สังคม จะได้รับกลับมาในโครงการหนึ่ง ๆ ซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า Social Cost-Benefit Analysis (SCBA) หรือ Special Purpose Vehicle/Entity (SPV/SPE)

ลองพิจารณาตัวอย่างที่ปรากฏดังภาพประกอบที่ 8 (ใช้ Class discussion) Class discussion เป็นการใช้อภิปรายในชั้นเรียนที่จัดขึ้นในสภาพแวดล้อมผ่านการสนทนา โดยการใช้กลุ่มย่อยร่วมกับการแนะนำประสบการณ์การเรียนรู้ [McKeachie & Svinicki (2006)]

ภาพประกอบที่ 8 ตัวอย่างการประเมินทางเศรษฐศาสตร์
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

การประเมินทางเศรษฐศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลัก ๆ 4 ประเภท ดังนี้

- Cost-Benefit Analysis (CBA) ในทางเศรษฐศาสตร์นับว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรของสังคมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Broadman et al., 2006)

- Cost Effectiveness Analysis (CEA) ในทางเศรษฐศาสตร์การประเมินโดยวิธีนี้โครงการที่นำมาใช้เปรียบเทียบไม่ต้องเป็นโครงการที่ให้ผลเหมือนกันเพียงแค่มิเป้าหมายร่วมอันเดียวกันก็เพียงพอ เพราะเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล โดยที่ประสิทธิภาพของแต่ละโครงการพิจารณาเปรียบเทียบกับต้นทุน

- Cost Minimization Analysis (CMA) ในทางเศรษฐศาสตร์การประเมินโดยวิธีนี้ไม่จำเป็นต้องมีการประเมินในด้านผลประโยชน์ของโครงการ เพราะให้สมมติฐานว่า ทุกโครงการให้ผลประโยชน์เหมือนกันทุกประการ เพราะเปรียบเทียบโครงการเฉพาะด้านต้นทุนเท่านั้น

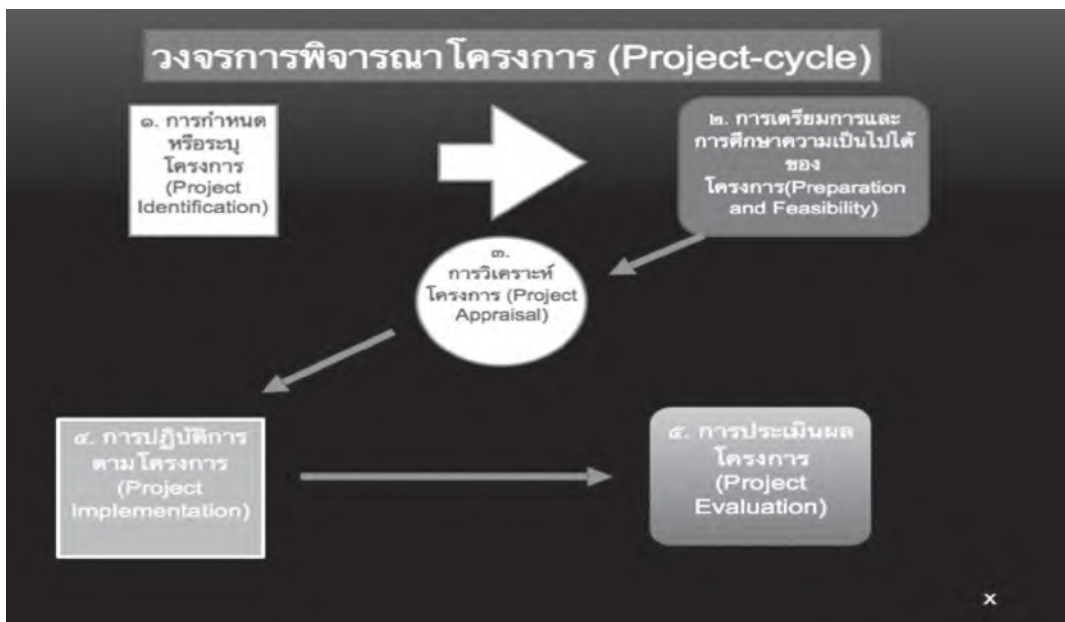
- Cost Utility Analysis (CUA) ในทางเศรษฐศาสตร์การประเมินโดยวิธีนี้เป็นการวิเคราะห์โดยใช้หลักการเดียวกับ CBA แต่ว่าวิธีการคิดมูลค่าของผลประโยชน์นั้นคิดจากหน่วยวัดของอรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจ แม้จะเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่ค่อนข้างใหม่ แต่วิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีเดียวที่สามารถรวมนับเรื่องการเปลี่ยนแปลงในคุณภาพชีวิตประกอบการวิเคราะห์ไปด้วยกัน

ดังนั้น การจะเลือกวิธีการใดก็ตามเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หรือประเมินผล ผู้ที่ใช้ควรเลือกใช้ตามความเหมาะสม เพราะไม่ว่าวิธีการใดก็ตามที่ถูกเลือกนำมาใช้ สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ “การประเมินต้นทุนของโครงการ” โดยต้นทุนของโครงการนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. การระบุต้นทุน
2. การวัดต้นทุน
3. การให้ค่าต้นทุน

1.7 วงจรการพิจารณาโครงการ (Project-Cycle)

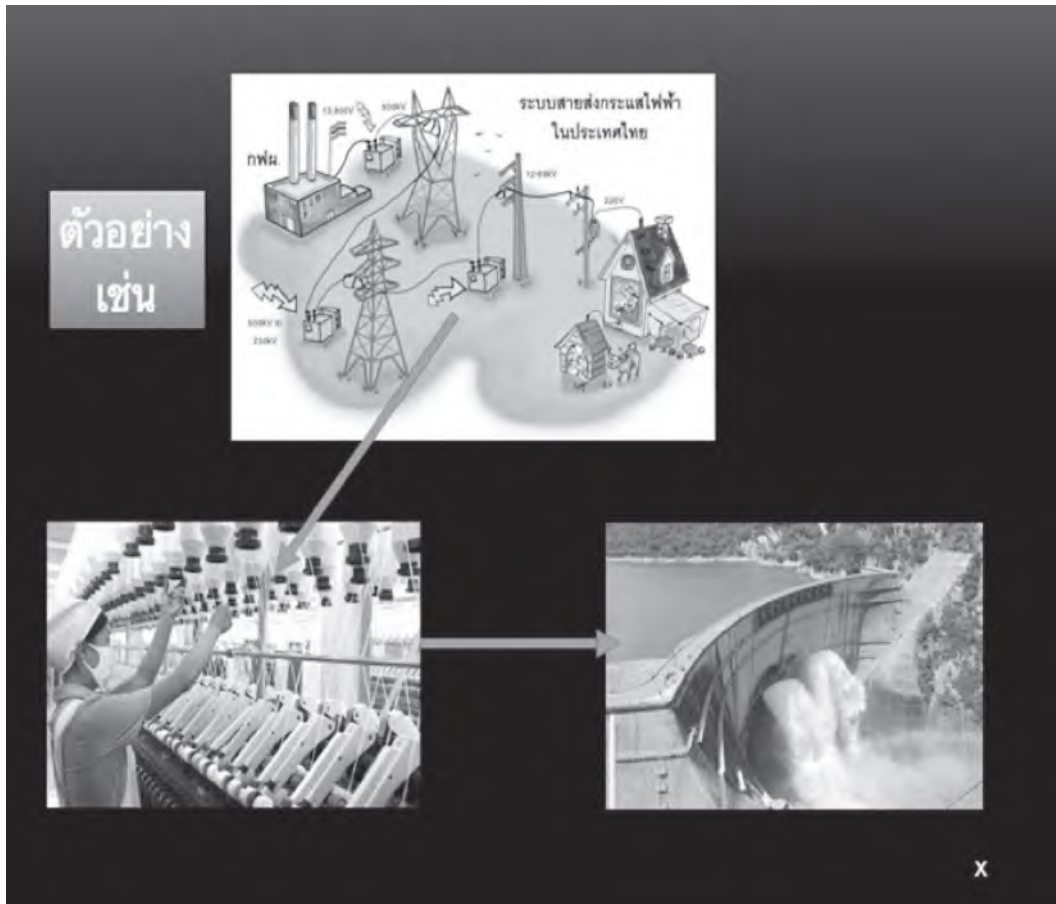
การพิจารณาวงจรมันสามารถผ่านขั้นตอนทั้งหมด 5 ขั้นตอน ตามภาพประกอบที่ 9

ภาพประกอบที่ 9 วงจรการพิจารณาโครงการ
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

ขั้นตอนที่ 1

การกำหนดหรือระบุโครงการ เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้เห็นภาพระบุได้ว่าโครงการใดบ้างที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากเป็นขั้นตอนแรกของวงจรที่มีการใช้ข้อมูลประกอบ ตัวอย่างเช่น โครงการใดของภาครัฐที่ได้รับการพิจารณาว่าผ่านในขั้นตอนนี้ก็ถือว่าเป็นโครงการที่ดี เนื่องจากเป็นโครงการที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับปัจจุบัน ดังภาพประกอบที่ 10

ภาพประกอบที่ 10 โครงการระบบสายส่งกระแสไฟฟ้าในประเทศไทย
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

บางโครงการอาจมีความผูกพันกับผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจหรือกลุ่มนักการเมืองบางคนบางกลุ่ม
ดังนั้น ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญการวิเคราะห์โครงการจึงมีความจำเป็นที่ต้องทำการหาข้อมูล
ทางด้านกลุ่มอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองของโครงการนั้น ๆ ไว้บ้างเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 2

การเตรียมการและการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Preparation and Feasibility Study)
ขั้นนี้เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อเตรียมเขียนเป็นโครงการแบบที่มีรายละเอียดมากขึ้นทั้งทางด้านเทคนิค การเงิน
เศรษฐกิจ เป็นต้น แต่ปัญหาที่น่าสนใจคือ นักเศรษฐศาสตร์ควรได้ศึกษาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญสาขาอื่น ๆ แต่
บ่อยครั้งจะเป็นแค่คนสนับสนุน เพราะโครงการนั้น ๆ ได้ถูกเลือกมาเรียบร้อยแล้วจากฝ่ายเทคนิค ดังเช่น
ภาพประกอบที่ 11

ภาพประกอบที่ 11 โครงการสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน
(จาก Slide การสอนวิชาการวิเคราะห์โครงการภาครัฐ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558)

ขั้นตอนที่ 3

การวิเคราะห์โครงการ (Project Appraisal) เน้นที่การไม่ควรใช้ทีมงานที่เป็นบุคคลที่อยู่ในกระบวนการวางแผนโครงการ เพื่อจะได้ไม่เกิดความลำเอียงหรือการอคติ ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ที่ต้นทุนและผลประโยชน์ของโครงการต่อสังคม (Cost-Benefit Analysis: CBA) โดยผลลัพธ์ที่ได้ นั้นจะต้องนำไปเสนอต่อผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจเพื่อใช้ในการพิจารณา

ขั้นตอนที่ 4

การปฏิบัติตามโครงการ (Project Implementation) สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. ช่วงเวลาการลงทุน (Investment Period)
2. ช่วงเวลาการพัฒนา (Development Period)
3. ช่วงพัฒนาทุก ๆ ด้านอย่างสมบูรณ์ (Full Development Period)

ขั้นตอนที่ 5

การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation) หากเป็นการประเมินผลในระหว่างหรือสิ้นสุดระยะเวลาลงทุน ก็มักจะเป็นการประเมินผลอันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาหรืออุปสรรคทางด้านเทคนิคของการลงทุน แต่ถ้าหากเป็นการประเมินผลในช่วงหลังจากการลงทุนส่วนใหญ่เสร็จสิ้นแล้ว ก็มักจะมุ่งเน้นไปที่ผลการพัฒนาผลผลิตของโครงการทั้งทางด้านการจัดการ การประสานงาน และด้านเศรษฐกิจ

โดยสรุปการวิเคราะห์โครงการที่เน้นทางด้านเศรษฐศาสตร์นั้นคำนึงเพื่อ

1. ให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดมีประสิทธิภาพมากที่สุด
2. ให้การตัดสินใจในการเลือกโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ตั้งใจไว้
3. ให้การวิเคราะห์ได้รับการผลักดันจากนักวิชาการ รวมถึงองค์กรต่าง ๆ ของรัฐอย่างกว้างขวางมากขึ้นถึงแม้จะมีข้อจำกัดอยู่บ้างก็ตาม

ในเวลาเดียวกันหนังสือฉบับนี้ได้ใช้ศาสตร์วิชาทางด้านเศรษฐศาสตร์มาบูรณาการเพื่ออธิบายถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดภายในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำไปสู่การทำให้ชุมชนมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานภายในชุมชนจนทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงและยั่งยืนโดยที่จุดมุ่งหมายหลักคือ การช่วยเพิ่มรายได้ของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในชุมชนให้ดีขึ้นตามลำดับ

ในปี พ.ศ. 2560-2564 นั้น ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้สร้างปรากฏการณ์ที่สำคัญซึ่งเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” โดยกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของผู้นำกลุ่มชุมชนตามธรรมชาติเพื่อนำมาต่อยอดหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นการเริ่มต้นที่ฐานรากเป็นสำคัญ จากจุดเริ่มต้นนี้ก็นำมาสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันในเรื่องของการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนที่ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับโครงสร้างของยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศไทยนั่นคือ การเริ่มต้นจาก “ตำบล” โดยควรต้องพัฒนาในด้านสาธารณสุข การศึกษา สังคม รวมถึงสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน การให้ความรู้และแนวคิดที่ถูกต้องตามหลักวิชาการนั้นนับว่าสำคัญเช่นกัน เพราะเป็นการดำเนินการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการนำความรู้มาบูรณาการร่วมกับทักษะของปราชญ์ในชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ สามารถสร้างรายได้มากขึ้น ได้รับการจ้างงานมากขึ้น มีความมั่นคงในครอบครัว และลดภาระการพึ่งพาจากภาครัฐ เพราะการทำให้ชีวิตของสมาชิกในชุมชนดีขึ้นตามลำดับนั้นจะสามารถช่วยลดปัญหาได้ในหลาย ๆ ประเด็น เช่น ปัญหาเรื่องรายได้ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาของการขาดความรู้ในการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาเพิ่มมูลค่า ปัญหาการดำรงอยู่ในชุมชนอย่างพอเพียง และรู้คุณค่าของตนเอง และที่สำคัญสมาชิกในชุมชนควรสร้างเป้าหมายของการดำรงอยู่ในปัจจุบัน หากสามารถลดปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ จะทำให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม ทางด้านสถาบันครอบครัวภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นจึงได้ถูกนำมาปรับใช้ในโลกแห่งความเป็นจริงโดยนักเศรษฐศาสตร์ เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่คิดว่ากระบวนการต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจมีปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลทำให้เกิดการยกระดับประเทศ ยกระดับเศรษฐกิจ ยกระดับพื้นฐานการมีชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านการเพิ่มผลผลิตไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศไปสู่แผนและเป้าประสงค์ที่วางไว้กับการใช้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและต่อยอดทางความคิดให้ออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อการนำไปใช้กับการลงพื้นที่จริงร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น อันประกอบไปด้วยศาสตร์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเครื่องมือทางทฤษฎีต่าง ๆ

1.8 ศาสตร์ ทฤษฎี และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์

1.8.1 ศาสตร์

1. เศรษฐศาสตร์การพัฒนา

แหล่งที่มา : Sukhothai Thammathirat Open University (2560)

เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเกิดขึ้นมาช่วงหลังของการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในขณะนั้นประเทศอเมริกาเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผนการพัฒนาให้กับกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนา ในด้านการสนับสนุนให้เกิดผลผลิตที่มากขึ้น เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของประเทศและ ยังเป็นการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนอีกทางหนึ่ง แนวคิดในการพัฒนานี้ถือเป็นการมอง ในมุมของการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อม ๆ กันโดยได้คำนึงถึงปัจจัยหรือตัวแปรแวดล้อมที่ทำให้ โครงสร้างหรือสถาบันของชุมชนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีนี้มีการนำมาปรับใช้อย่างเห็นได้ชัด เพื่อจุดประสงค์หลักคือ การช่วยประเทศที่ฟื้นฟูและพัฒนาหลังจากได้รับความเสียหายจากภัยสงคราม โดยเฉพาะในเรื่องของการเงิน รวมถึงการมองในด้านการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่นำมากระจายอย่างเหมาะสม จนเกิดการสร้างรายได้ของประเทศชาติ และนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานชีวิตที่เป็นอยู่ของคนในสังคม ให้ดีขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้เมื่อหันกลับมามองสมาชิกในท้องถิ่นหรือชุมชนแล้วก็จะสามารถมองเห็นภาพ การเจริญทั้งในด้านตัวผลิตภัณฑ์รวมทั้งการบริการ รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนควบคู่ กันไปด้วย มีการแบ่งแนวคิดออกตามช่วงทศวรรษต่าง ๆ ดังนี้

1. ทศวรรษ 1950 - 1960
2. ทศวรรษ 1970 - 1980
3. ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 นั้น ได้มีการนำความเชื่อผนวกกับแนวทางเลือกให้กับสังคมในหลายรูปแบบ เช่น ทางเลือกทางด้านเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกทางด้านเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการสร้างบทบาทของสังคมให้เดินควบคู่ไปกับกลไกของตลาด และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อนำมาสู่การสร้าง ความเจริญเติบโตให้กับเศรษฐกิจแบบองค์รวม

คมสัน สุริยะ (2552) ได้สรุปไว้ในหนังสือเศรษฐศาสตร์การพัฒนาถึงสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ ตามกรอบหลัก ๆ ดังนี้

ก) เป้าหมายของการพัฒนาและการวัดความกินดีอยู่ดี ผ่านการเพิ่มรายได้ต่อหัวที่แท้จริงและการกำจัดความยากจน

ข) วิธีการหลุดออกจากกับดักความยากจน เป็นการวิเคราะห์ผ่านสมการการเจริญเติบโต เพื่อทำให้เกิดการก้าวข้ามจากสิ่งเดิม ๆ ไปสู่สิ่งใหม่

ค) ความเชื่อมโยงระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และความยากจน เพราะทั้งหมดที่กล่าวมานำไปสู่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของประชากรในประเทศ

ง) ผลของทำเลที่ตั้งและความอ่อนแอเชิงสถาบันที่มีต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะมีงานเขียนหลายงานที่สะท้อนภาพในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจในวิธีการทางเศรษฐมิติในรูปงานวิจัย

จ) ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายแต่ทำไมถึงล้าหลัง มีหลักฐานเชิงประจักษ์ อยู่มากมายที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่รู้คุณค่า

ฉ) บทบาทของการให้เงินช่วยเหลือระหว่างประเทศกับการพัฒนา ความช่วยเหลือจากต่างประเทศมีมากมายหลายรูปแบบ แต่การได้มาซึ่งการได้รับความช่วยเหลือนั้นกลับไม่ได้ส่งต่อหรือใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ช) แบบจำลองครวัเรือนเกษตรในชนบท ประชากรโลกต้องกินต้องใช้ ดังนั้นการเกษตร นับเป็นปัจจัยพื้นฐานของการสร้างครัวโลกเพื่อไม่ให้เกิดความหิวโหยและขาดแคลน

ซ) การทำงานนอกตลาดแรงงานปกติ เน้นการวัดขนาดของเศรษฐกิจกับผลกระทบต่อ ความยากจนและการเจริญเติบโตของประเทศ

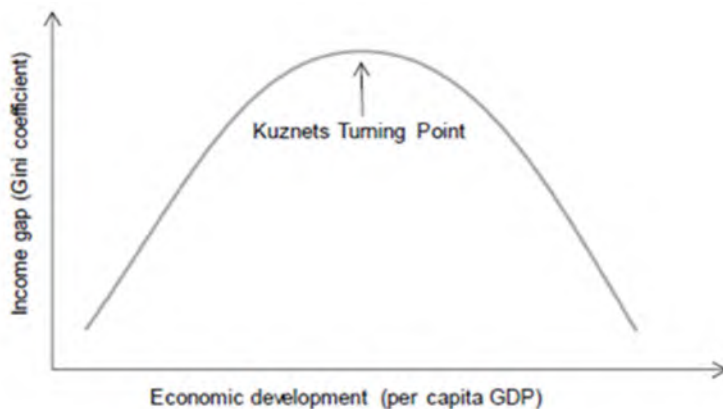
ฌ) เศรษฐกิจโตขึ้นได้อีกถ้าเสริมกำลังให้สตรี หลายบทความแสดงให้เห็นว่าหากผู้หญิงได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจะทำให้ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศได้ดีกว่า

ญ) การวัดความกินดีอยู่ดีด้วยความรู้สึกของตัวเอง เป็นการวัดแบบที่ไม่ได้เน้นไปที่ตัวเงิน เพราะ เชื่อว่าความสุขจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์ของสังคมที่เรียกกันว่า “ความกินดีอยู่ดี”

2. เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์เกษตร

เศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ได้สร้างทิศทางของการคำนึงถึงการทำธุรกิจรวมกับการใส่ใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน เพราะเป็นศาสตร์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านของการผลิต ด้านการบริโภค และด้านสังคมร่วมกับสิ่งแวดล้อม ผ่านทางการคิดมูลค่าทั้งทางตรง เช่น ส่วนเกินทางเศรษฐกิจกับส่วนเกินของผู้บริโภค และทางอ้อม เช่น มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ มูลค่าจากการไม่ได้ใช้ประโยชน์ มูลค่าเผื่อที่จะใช้ประโยชน์ เป็นต้น อันมีส่วนเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาที่เกี่ยวกับการเข้าใจในเรื่องผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงผ่านทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐศาสตร์ อันได้แก่ ทฤษฎีผู้บริโภค ทฤษฎีผู้ผลิต และทฤษฎีดุลยภาพของตลาด ผนวกกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ คือ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ การวัดการเปลี่ยนแปลงมูลค่าเศรษฐกิจ นั่นเอง หากพิจารณาทฤษฎีผู้บริโภค และผู้ผลิต สามารถมองเห็นได้จากตัวอย่างคือ Food Loss และ Food waste ซึ่ง Food Loss เป็นอธิบายในขอบเขตของสิ่งที่สูญเสียในกระบวนการผลิต เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การขนส่ง การแปรรูป การเก็บรักษา ตลอดจนห่วงโซ่การเกษตร จนนำมาสู่กระบวนการผลิตเกิดเป็นอาหารสำเร็จรูปพร้อมสำหรับบริโภค ส่วน Food Waste เป็นการเน้นถึงการสูญเสียในกระบวนการหรือขั้นตอนในการเตรียมผลิตภัณฑ์จนเกิดเป็นอาหารเพื่อการบริโภค ซึ่งอาหารที่บริโภคและของเหลือจากการบริโภคแล้วแต่ต้องทิ้ง หากมีการผลิตในจำนวนที่มากเกินกว่าความต้องการ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคำศัพท์ทั้ง 2 คำนี้ หากมองในรูปของโครงสร้างทางเศรษฐกิจแล้วทั้ง Food Loss และ Food waste ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม จนต้องนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป (สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางอาหารแห่งประเทศไทย, 2559)

Kuznets (1955) เสนอแนวคิดทฤษฎีคูซเน็ตส์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำในรายได้ของประชากรผ่านประเทศที่พัฒนาแล้ว พบว่า การกระจายรายได้ที่วัดโดย Gini Coefficient นั้น รายได้ต่อหัวของประชากรในประเทศจะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเมื่อมีการขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศแต่ก็จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้นตามลำดับเช่นกัน ดังปรากฏในภาพด้านล่าง

(Sukhothai Thammathirat Open University, 2016)

หากพิจารณาที่การจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะทางเกษตรแล้ว จะพบว่าเศรษฐศาสตร์การเกษตรสามารถนำองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการวิจัยมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีในการช่วยอธิบายปรากฏการณ์และการมองเห็นถึงปัญหาด้านการเกษตร เพราะเป็นศาสตร์ประยุกต์เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตรมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และที่สำคัญใช้ช่วยแก้ปัญหาในเรื่องของการผลิต รวมไปถึงการบริการทางด้านการเกษตรเพื่อนำมาซึ่งผลลัพธ์ของการได้ประโยชน์ที่คุ้มค่ามากที่สุด มุ่งเน้นการวิเคราะห์แผนการจัดการธุรกิจการเกษตรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแข่งขันได้โดยทำคู่ไปกับการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการนำไปสู่การให้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ถูกนำมาใช้แบบยั่งยืน ทำให้เกษตรกรสามารถหารายได้ได้เพียงพอต่อการดำรงอยู่ในแต่ละวัน

3. เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมผู้บริโภค

Customer Surplus หรือส่วนเกินผู้บริโภค คือ ผลต่างระหว่างมูลค่าสูงสุดของสินค้าที่ผู้บริโภคยินดีหรือเต็มใจจ่าย (willingness to pay) กับมูลค่าของสินค้าที่ผู้บริโภคยินดีจ่ายจริง (actually pay) หรือผลประโยชน์สุทธิจากการบริโภคสินค้าชนิดหนึ่งของผู้บริโภค เช่น หากผลิตอาหารในปริมาณที่น้อย แต่ความต้องการอาหารมีสูง ราคาของอาหารก็จะสูงขึ้นตามไปด้วย ผู้บริโภคก็ต้องใช้จ่ายเงินเพื่อซื้ออาหารด้วยจำนวนเงินที่มากขึ้น ในระดับรายได้เท่าเดิม แสดงว่าส่วนเกินผู้บริโภคนั้นมีค่าน้อยลง แต่ถ้าหากผลิตอาหารออกมาในปริมาณที่มาก ซึ่งมากกว่าความต้องการของผู้บริโภค ราคาของอาหารจะต่ำ ผู้บริโภคก็จะสามารถซื้ออาหารเพื่อมาบริโภคได้ในปริมาณที่มากขึ้น แสดงว่าส่วนเกินผู้บริโภคนั้นมีค่ามากขึ้น (วรันยุ, 2553)

Producer Surplus หรือส่วนเกินผู้ผลิต คือ ผลต่างระหว่างมูลค่าของสินค้าที่ผู้ผลิตได้รับจริงกับมูลค่าต่ำสุดที่ทำให้ผู้ผลิตยังยินดีที่จะผลิตสินค้าในปริมาณเดียวกันนั้นออกมาขาย หรือผลประโยชน์สุทธิจากการขายสินค้าชนิดหนึ่งของผู้ผลิต เช่น หากผลิตสินค้าออกมาขายในปริมาณที่น้อยซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการซื้อสินค้า ทำให้ราคาของสินค้าสูงขึ้น ผู้ขายจึงขายได้กำไรมากขึ้นในราคาที่สูงขึ้น แสดงว่าส่วนเกินผู้ผลิตนั้นมีค่ามากขึ้นด้วย แต่ถ้าหากผลิตสินค้าออกมาขายในปริมาณมากซึ่งมากกว่าความต้องการซื้อสินค้าของผู้บริโภค ราคาของสินค้านั้นย่อมลดลง ทำให้ผู้ขายนั้นขายสินค้าได้กำไรน้อยลง แสดงว่าส่วนเกินผู้ผลิตมีค่าน้อยลง (ภูมิฐาน, 2555)

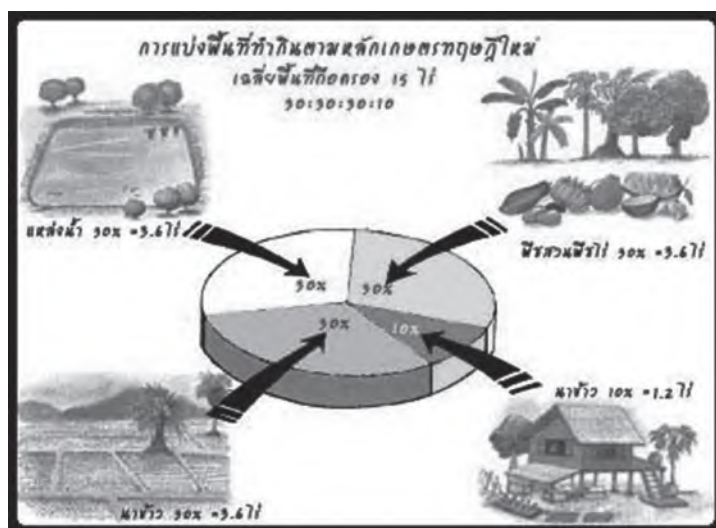

แหล่งที่มา : หนังสือรู้ลึกพฤติกรรมผู้บริโภค-ไทยเอสเอ็มอีเซ็นเตอร์ (2560)

4. เศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบ การวางแผนการตัดสินใจและการกระทำโดยรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และ ปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและ วิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้ คือความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ใน ระดับพอประมาณ นอกจากนี้ยังหมายถึงความถึงความมีเหตุผล ซึ่งมีความหมายที่หมายถึง การตัดสินใจ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ขณะเดียวกันต้องมีในเรื่องของการมีภูมิคุ้มกัน ที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล มีเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขอีกประการหนึ่งคือ คุณธรรมประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2553)

แหล่งที่มา : เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ Google Sites (2560)